

Simon van den Berg

is oprichter en redacteur van de theaterwebsite Moose, is theaterrecensent voor *Het Parool* en zit in de redactie van *TM*

gezelschap te willen leiden. Is het dan wel een goed idee om een stelsel te bouwen dat waarschijnlijk te star is voor de nu opkomende kunstenaars?

Het is te hopen dat een paar van deze relatief jonge makers de kans krijgen om zich te bewijzen binnen een of twee van de acht door de Raad voorgestelde grote gezelschappen, om te kijken of ze die kunnen vormen naar hun wensen. Hun ondogmatische manier van werken is spannend, en het beleid zou er goed aan doen om hen te volgen, in plaats van hen in een vooropgelegde structuur te proppen. Misschien vinden zij met hun festivalervaring en hun bewust naïeve houding wel op een heel andere wijze een nieuw, groot publiek voor hun theater.

Want, nogmaals: de stelselherziening heeft als onderwerp het publiek. En de belangrijkste conclusie uit dit nieuwe publieksdenken wordt niet zo vaak uitgesproken. Maar als gezelschappen en zalen zeggen dat het theater moet worden veiliggesteld door meer publiek de zalen binnen te halen, betekent dat automatisch dat artistieke kwaliteit niet meer vooropstaat, en dat de theatersector bereid is om kwaliteit in te leveren in ruil voor publieksbereik. En dat klinkt als de

Is het wel een goed idee om nu een star stelsel te bouwen?

anonieme Amerikaanse legermajoor die in 1968 tijdens de Vietnamoorlog over de verovering van het provinciestadje Ben-Tre tegen een verslaggever zei: *‘It became necessary to destroy the town to save it.’*

Het terugwerven van het theaterpubliek dreigt een beleidsdoel op zich te worden en dat is niet ongevaarlijk. De opkomst van het nieuwe burgerlijke theater is natuurlijk een uitstekende ontwikkeling, maar de hoofdlijn van het overheidsbeleid op het gebied van de kunsten zou toch moeten bestaan uit progressie en niet uit restauratie. De nieuwste generatie theatermakers ziet geen tegenstelling tussen autonome kunst en belangstelling van een groot publiek. Zij verdienen nu de kans om dat waar te maken.

‘Men houdt rekening met ons’

Anita Twaalfhoven De Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties viert dit jaar haar zestigjarig jubileum. Directeur Hans Onno van den Berg blikt terug én vooruit: ‘Er moet een Huis van de Podiumkunsten komen, één centraal aanspreekpunt.’

‘In de beginperiode was de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties VSCD een sociëteit’, vertelt Hans Onno van den Berg. ‘Als ik het chargeer was het een club van heren, die sigaren rookte en een beetje mopperde op het personeel. Langzamerhand is het bureau geprofessionaliseerd.’ De vereniging telt inmiddels ruim 150 leden, variërend van groot-schalige theatergebouwen als Het Muziektheater, Het Concertgebouw en het Fortis Circustheater tot kleinschalige vlakkevloertheaters, productiehuizen en zomerfestivals met podia in de open lucht. De VSCD reikt onder meer prijzen uit voor de podiumkunsten, doet aan onderzoek, belangenbehartiging en deskundigheidsbevordering en organiseert congressen voor de leden. ‘De continue mogelijkheid tot overleg is misschien wel de beste steun in de rug voor de leden. *It’s lonely at the top*, iedereen is in zijn of haar gemeente namelijk de enige theaterdirecteur.’

Concurrentie is er ook: ‘De strijd over wie grote publiekstrekkingen als Youp van ’t Hek, Hans Teeuwen of Najib Amhali in zijn of haar theater krijgt. De concurrentie op dit gebied is een van de verklaringen voor het bouwen van steeds grotere theaters. Een grote, goed geoutilleerde zaal is een prestigeobject voor een gemeente, waarmee je de bekende namen binnenhaalt.’ Concurrentie om het publiek speelt een minder grote rol: ‘De gemiddelde reisafstand naar een theater is veertig minuten. De theaters rijden elkaar in die zin niet in de wielen. Alleen theaters als Carré, Het Concertgebouw of Het Muziektheater krijgen publiek van Groningen tot Limburg. De overige theaters bedienen het publiek in de directe omgeving.’

Welke vormen van podiumkunst zijn, naast cabaret, nog meer populair? ‘Dansgezelschappen als het Nederlands Danstheater, het Nationaal Ballet en Introdans zijn zeer geliefd. Met de meer klassieke opera’s gaat het nog redelijk

goed, maar operagezelschappen gaan niet vaak op reis. Zodra het om meer experimentele vormen van opera gaat, vermindert de belangstelling van het publiek meteen. Onder de toneelgezelschappen steekt geen enkel gezelschap met kop en schouders boven de anderen uit. Incidenteel is er wél een voorstelling die iedereen wil hebben, zoals *Cloaca* van Het Toneel Speelt.'

Gedachtecronkel

Wat is naar zijn idee de oorzaak van de terugloop van de publieke belangstelling voor de gesubsidieerde podiumkunsten, zoals blijkt uit publieksonderzoek van de VSCD? 'Het gesubsidieerde aanbod is lang niet altijd goed genoeg', vindt hij. 'Het zou vanwege de ondersteuning met subsidie zó mooi en zó meeslepend moeten zijn dat het alle andere voorstellingen overtreft. Bij het Nederlands Danstheater, het Nationaal Ballet, het Concertgebouworkest of de Nederlandse Opera is dat ook zo, maar bij het toneel of de moderne dans is dat veel minder het geval. Ik zie soms een vreemde gedachtecronkel in het gesubsidieerde circuit. Men lijkt een rechtvaardiging te vinden voor het eigen kunstenaarschap in een lege zaal. In die zin dat dit juist een teken zou kunnen zijn dat het om hoge kunst gaat, waar veel mensen nu eenmaal geen oog voor hebben. Met andere woorden, het publiek zou wel eens de schuld kunnen zijn van de lege zaal in plaats van de theatermaker.'

Het publiek kiest toch vaak de makkelijkste weg? 'Ik wil niet zeggen dat het publiek het in een volle zaal altijd bij het rechte eind heeft. Ook platte, schmierende artiesten krijgen vaak volle zalen. Net zoals de mensen in de rij staan voor een hamburger. Maar als je die op hebt, bedenk je dat het eigenlijk helemaal niet zo lekker was. Al heeft de volle zaal niet altijd gelijk, de lege zaal heeft dat heel vaak wél. Als er geen publiek komt, is dat ook vaak omdat het aanbod niet goed genoeg is. Dat kan de

kwiteit van de voorstelling zijn, maar ook de manier waarop het publiek bij de voorstelling terecht is gekomen. Ook de kleinschaligheid van de gezelschappen en de projectgebonden manier van werken die daarbij hoort, zijn niet zo bevorderlijk voor de kwaliteit. De ontwikkel-functie van de podiumkunsten moet gefinancierd worden. Maar zoals bij elk experiment, moeten we achteraf concluderen of het wel of niet is gelukt. Het is een misvatting dat een experiment geslaagd zou zijn als bijna niemand het wil zien.'

Wat moet er naar zijn idee gebeuren om het gat tussen vraag en aanbod te dichten? 'De oplossing ligt in meer flexibiliteit en continuïteit. De mogelijkheid om slechte stukken korter te spelen dan gepland en langer door te gaan met een publiekshit. Daartoe moet je de versplintering tegengaan en grotere ensembles creëren, die acteurs in vaste dienst kunnen nemen. Het huidige systeem maakt dit meestal onmogelijk. Acteurs zijn niet verbonden aan het gezelschap, maar aan een specifieke productie voor een bepaalde tijd. Zodat een mislukking tóch drie maanden op tournee moet en een voorstelling waarvoor iedereen in de rij staat tóch stopt. Dat is de paradox van de ad-hocfinanciering, die flexibel lijkt maar in de praktijk juist star blijkt te zijn.'

Het advies van de Raad voor Cultuur om een beperkt aantal grotere stads- en regiogezelschappen te creëren, kan dit soort problemen ondervangen. Is hij niet bang dat dit tot een al te eenvormig stelsel leidt? 'Als je alle kaarten op alleen deze grote gezelschappen zou zetten dan wel. Gezelschappen zijn nu vaak te klein om zich tot een merknaam te ontwikkelen en een vast publiek aan zich te binden. Maar je moet het kind niet met het badwater weggooien en ook het kleinschalige aanbod koesteren, want dat levert prachtig theater op. Maar ook zij zouden zich moeten verbinden tot grotere eenheden. Toneelgroep Amsterdam is momen-

Hans Onno van den Berg

Anita Twaalfhoven

is hoofdredacteur van *Boekman* en stafmedewerker van de Boekmanstichting

teel het grootste gezelschap, maar het is nog steeds kleiner dan het kleinste gesubsidieerde gezelschap in de jaren zeventig. Kleiner dan destijds De Nederlandse Comedie en Het Publiekstheater. Het gaat dus, ook in het advies van de Raad, nog steeds om relatief kleine gezelschappen. Om een vergelijking te geven: in Duitsland zijn alle repertoiregezelschappen megagroot en gehuisvest in theaters die vier maal zo groot zijn als Het Muziektheater in Amsterdam. Het voordeel is de grote flexibiliteit binnen het gezelschap. Het nadeel is dat alles in Duitsland om repertoire draait, of het nu gaat om toneel, dans, opera of orkesten. Dat heeft ook een saaie kant. Maar die kant hoeft het in Nederland natuurlijk niet op te gaan.’

Theater plus pop

Hoe ziet hij de toekomst van de VSCD? Om te beginnen denkt hij aan samenwerking met de Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF), die sinds enige tijd in hetzelfde gebouw is gevestigd als de VSCD. ‘We doen al dingen samen: op het gebied van de Arbowedgeving, de vakopleidingen en studiedagen voor de leden. Maar er heerst nog steeds een vooroordeel: zij zouden van de leren jacks zijn en wij van de driedelige pakken met stropdas. Maar het idee dat het popcircuit te typeren is met trefwoorden als “jong” en “alternatief” is achterhaald. Popmuziek is inmiddels veel breder en trekt ook een breed publiek. Bovendien staat het genre ook bij onze leden op de podia. Wij moeten ons dan ook opnieuw tot elkaar verhouden. Ik ben voor een fusie tussen de twee verenigingen, met als gevolg steeds meer popmuziek in de theaters en steeds meer theater op de poppodia.’

Verder in de toekomst kijkend denkt Van den Berg aan een Huis van de Podiumkunsten. ‘Met alle belangenbehartigers in de sector bij elkaar. Het grote voordeel is dat je dan één centraal aanspreekpunt hebt. Ook biedt het

allerlei praktische aanknopingspunten, denk bijvoorbeeld aan de ICT. Ons ideaal is een systeem met één database die correspondeert met het Uitburo. We willen tot één landelijke portal komen, in plaats van al die systemen die niet op elkaar aansluiten. Daarnaast kun je als Huis van de Podiumkunsten met alle belangenbehartigers een gezamenlijke lobby voeren voor de podiumkunsten.’

Wat zijn belangrijke verworvenheden van de VSCD? ‘Je kunt denken aan de verlaging van de btw van 18 naar 6 procent, waarin de VSCD een stevige rol heeft gespeeld. Of de afschaffing van de internationale artiestenregeling, een regeling met een enorme administratieve en fiscale rompslomp. Maar ook de opzet van een internationale auteursrechtenlobby. In het kader van de cultuurpolitiek van het rijk is het echter het belangrijkste dat wij ons daar een plek hebben verworven. De rijksoverheid spiegelt zich gewoontegetrouw alleen aan organisaties die zij zelf subsidieert. De financiering van theatergebouwen loopt altijd via de gemeentes, en die stonden in zekere zin dan ook buitenspel bij de rijksoverheid. Nu zie je bijvoorbeeld de resultaten van ons publieksonderzoek, dat laat zien hoe klein het aandeel is van de gesubsidieerde podiumkunsten, terug in het advies van de Raad voor Cultuur. Men houdt rekening met ons.’

We want more!!

De groeistuipen van de Nederlandse poppodia

André Nuchelmans De poptempels in Nederland maakten de afgelopen tien jaar een enorme groei door. Het ene na het andere nieuwe of vernieuwde poppodium verrees. Maar deze groei heeft ook zijn schaduwkanten. Hoe ernstig zijn de financiële problemen en personele strubbelingen?

Nederland heeft een unieke infrastructuur van poppodia van verschillende grootte, waarop menig land en buitenlandse band jaloers is. Het begin dit jaar verschenen boek *Hey ho, let's go! Poppodia in Nederland* (Jolles 2007) geeft een overzicht van de nieuw- en verbouwhausse bij de Nederlandse poppodia. De zeventien poppodia die in het boek de revue passeren, zien er allemaal zowel aan de binnen- als aan de buitenkant even bijzonder uit. De nieuwbouwpodia zijn dan ook door bekende architectenbureaus als Benthem Crouwel, OMA en Diederendirrix ontworpen. Volgens de begeleidende teksten in het boek is daarbij gehoor gegeven aan alle specifieke eisen die een poppodium stelt. Vooral akoestiek, publieksroutes en geluidsisolatie zijn punten waar de architecten rekening mee houden.

Het rooskleurige beeld dat de publicatie schetst, werd in maart echter wreed verstoord door een artikel in *de Volkskrant* over de

vermeende malaise onder de Nederlandse poppodia (Gijssel 2007). Van Gijssel baseert zich in zijn artikel op een recente inventarisatie van onderzoekers Leon Zwaans en Paul van Oort. Zij signaleren een aantal knelpunten in de poppodiasector. Verschillende podia dreigen aan financiële tekorten ten onder te gaan. Zwaans en Van Oort herleiden die tekorten tot een aantal structurele problemen (Zwaans 2007). Daarnaast is er een ongekend aantal vacatures voor poppodiumdirecteur. Is er inderdaad sprake van een noodsituatie of horen de problemen waar een deel van de sector mee te kampen heeft bij de gang naar een professionele organisatie, zoals die ook in de theatersector heeft plaatsgevonden?

Jeugd bezighouden

De verbouwingen of nieuwbouw van poppodia zijn voor een belangrijk deel terug te voeren op de ontstaansgeschiedenis van het Nederlandse